

Wat ga je doen?

In deze speurtocht ga je een route lopen langs monumenten en andere gebouwen die iets te maken hebben met duurzaamheid. Wat is dat ook alweer? Kort gezegd: op zo'n manier met de aarde omgaan dat we nu en in de toekomst kunnen leven met schone lucht, schoon water, een vruchtbare bodem, een leefbaar klimaat en een grote rijkdom aan planten en dieren. Tijdens de tocht leer je natuurlijk ook leuke dingen over monumenten. De looptijd is 1 a 1,5 uur.

Hoe ga je speuren?

De route ga je zelf uitzoeken. Volg de sterretjes op de kaart en gebruik de foto's die bij de vragen staan. Je antwoorden kun je onder de vragen schrijven. Speur je met je smartphone? Noteer dan vraagnummers en antwoorden in een tekstprogramma of op papier. De goede antwoorden staan op www.openmonumentendagnijmegen.nl

Goed om te weten

Sommige vragen gaan over energiegebruik. Daarbij moet je dit weten:

Duurzame energiebronnen zijn hernieuwbaar en kunnen dus niet opraken. Ze zijn niet vervuilend en leveren geen schadelijke gassen op zoals kooldioxide (CO₂). Dat gas draagt bij aan de opwarming van de aarde. Dit zijn de soorten duurzame energiebronnen:

- Spierkracht van mens en dier
- Wind- en waterkracht: denk aan wind- en watermolens
- Aardwarmte uit de bodem
- Zonne-energie: denk aan planten die zonlicht gebruiken om te groeien. Als wij die planten (groente) eten krijgen wij spierkracht. Denk verder aan zonnepanelen.

Niet-duurzame energiebronnen zijn niet-hernieuwbaar en kunnen dus opraken. Denk aan **steenkolen** voor elektriciteitscentrales, **olie** voor auto's en **aardgas** voor verwarming en koken. Door verbranding van deze grondstoffen vervuult de lucht en komt CO₂ vrij. Niet goed voor je gezondheid, niet goed voor het klimaat en niet goed voor de toekomst.

Wist je dit al? Super! Dan kun je nu gaan speuren!

Burchtstraat

Zoek dit pand met behulp van de kaart en de foto.

1 Hoe heet deze winkel?

Burchtstraat

Zoek met behulp van de kaart en de foto het Gebroeders van Lymborghhuis. Zij zijn in Nijmegen geboren en internationaal beroemd.

In welk soort boeken staan de geschilderde miniaturen van de gebroeders van Lymborgh? **2**

In het huis staat op het gordijn vlak achter de deur een afbeelding van een werk van de gebroeders.

Wat doen de boeren, wat doen de boerinnen en welke energiebron gebruiken zij? **3**

In het gangetje vlak naast het Huis hangt een tegeltableau met een ander werk van de gebroeders.

De tweeling en de andere symbolen vormen samen een geheel. Hoe heet dat geheel? (Denk aan * * *). **4**

Franseplaats

Hier vind je de Commanderie van Sint Jan (1196). Het is een van oudste stenen gebouwen in Nijmegen, alleen de Sint-Nicolaaskapel op het Valkhof (1030) is ouder. Jammer genoeg is maar een deel van de Commanderie echt heel oud. Vanwege grote oorlogsschade is het na 1945 herbouwd.

Omwonenden haalden veel weg uit deze resten, vaak bij gebrek aan brandhout.

5 Welke militaire kloosterorde orde was in de Middeleeuwen in het bezit van dit gebouw?

6 Waarom heet het gebouw **Commanderie**?

Lokale producten zijn vaak duurzamer dan producten van ver. Er is immers minder vervoer voor nodig en dus minder brandstof. Daardoor is er ook minder CO2-uitstoot.

7 Welk lokaal product wordt in De Hemel gemaakt?

Tip: Kijk voor de antwoorden in de menukaart van De Hemel die op de tafels ligt en ook online staat.

Ridder met het teken van de orde

De korenmarkt in 1985

Korenmarkt

Op deze plek stond tot 1650 een gebouw dat bij de **8** Commanderie hoorde. Welke gebouw was dat?

Tip: Zoek naar het informatiebordje.

Toen de huidige buurt gebouwd werd, kwam er een parkeerplaats. Veel stenen dus. De gemeente heeft het anders ingericht, mede tegen 'hittestress' die vaker optreedt als er meer hete dagen zijn.

Wat zorgt op de Kornmarkt voor minder hitte? **9**

Sint Stevenskerkhof

10 Waarvoor is het pand gebouwd in 1544-1545?

11 Van welke nog bestaande instelling was dit de voorganger?

Historische panden kunnen meestal alleen in stand worden gehouden als ze een nieuwe, hedendaagse bestemming krijgen. Hergebruik dus.

12 Waarvoor wordt het gebouw nu gebruikt?

Het gebouw in 1892

Hezelstraat

Welk duurzaam product wordt in de winkel op de foto verkocht? **13**

Onder het venster zit een luchtrooster met een teken dat ook voorkwam in het wapen van het Nijmeegse bakkersgilde.

Wat beeldt het teken uit? **14**

Gebroeders van Lymborghplein

15 Wat was er vroeger in het witte pand gevestigd?

16 Hoe kun je dat nog zien ergens aan het pand?

Nu is er een restaurant. Hier worden groentegerechten geserveerd.

17 Waarom zijn deze gerechten beter voor het milieu dan vleesgerechten? (Er zijn verschillende redenen te noemen).

Een foto uit 1925

Tip: zoek de trap rechts van het gebouw om sneller bij het volgende punt te komen.

Doddendaal

Het pand op de foto is geen monument maar wel een gebouw met geschiedenis.

Wat was dit gebouw vroeger? **18**

Tip: op de stoep ligt een herdenkingsplaat.

Welke bekende en in 2022 heiligverklarde Nijmegenaar woonde hier? **19**

Waarvoor wordt het gebouw nu gebruikt? **20**

Loop om de toren heen naar de binnenplaats

De buizen die op het dak liggen zorgen voor warm water uit douche en keukenkraan.

Welke naam gebruiken we voor zo'n installatie? **21**

Parkdwarsstraat

Zoek in de rij huizen op de foto het huis met beelden op de gevel.

- 22 Waar is dit pand vroeger voor gebruikt als je naar de beelden kijkt?
- 23 Waarom is deze vorm van vervoer wat betreft energieverbruik duurzamer dan de tegenwoordige auto's? (Denk aan de uitleg bij het begin van de speurtocht)
- 24 Toch was deze vorm van vervoer niet helemaal 'schoon'. Welk vuil belandde hierbij op straat?
- 25 Zo erg was de vervuiling ook weer niet, want dit vuil kon gebruikt worden. Waarvoor?

Tip: Dit paadje vind je tussen de leeuw en de Kronenburgersingel.

Kronenburgerpark

Nijmegen kreeg in 1886 als eerste stad in Nederland elektrische straatverlichting. Vóór die tijd was er verlichting met gaslampen (die gebruiken mensen nog op de camping). De elektrische lantaarn in het Kronenburgerpark is de enige die is overgebleven uit die tijd. De eerste lampen waren niet heel duurzaam. Ze moesten 's winters bijna elke dag worden vervangen.

Wat is er toen bedacht om te zorgen dat er bij het verwisselen van de lampen geen ladder gebruikt hoefde te worden? **26**

Welke soort verlichting is op dit moment het zuinigste in energieverbruik? **27**

Parkweg

Achter dit hek zie je de ingang naar de gewelven onder de Sint-Jacobstoren (1525). De toren was een 'rondeel' om kanonnen op te zetten.

Rond 1900 werden 's winters in het onderste gewelf grote blokken ijs neergezet. Die waren uit de vijver van het park gehakt. Groente en fruit in de ruimte erboven bleven zo lekker koel.

Wat is er duurzaam aan deze vorm van koeling **28**
vergeleken met nu?

Tot zo'n 150 jaar geleden stond er een bouwwerk op de toren dat duurzame energie leverde. Wat voor bouwwerk is dat geweest? **29**

Waarom was het rondeel een gunstige plek om dat bouwwerk neer te zetten? **30**

Tip: Even verder, op de hoek van de Van Berchenstraat, zie het bouwwerk boven een raam.

Karregas

Je zou het niet verwachten, maar in 1814 waren er in Nijmegen bijna 200 stadsboerderijen! Dit huis is één van de twaalf die er nog zijn. Hier woonde een tijdlang de steenkolenhandelaar Biessels. Met paard en wagen bracht hij de steenkolen bij de Nijmegenaren thuis. Zij stookten ze in een kachel om hun huis te verwarmen.

31 Hoe verwarmen de meeste mensen tegenwoordig hun huis en welke energiebron wordt daarbij gebruikt?

32 Waarom zijn zowel de huidige energiebron uit de vorige vraag als steenkolen geen duurzame energiebronnen?

Tip: Bij andere winkels zie je dit ook

Duurzaam: bij de afbraak van de stadsmuur werden de stenen hergebruikt in de bouw!

In de Betouwstraat

Dit winkelpand van schoenmaker Tweehuysen is gebouwd bovenop de resten van de oude stadsmuur die na 1874 werd gesloopt.

Als je naar binnen kijkt, waaraan kun je dan zien dat de winkel op de muurresten is gebouwd? **33**

Waarom is repareren van schoenen duurzamer dan nieuwe kopen? **34**

In de Betouwstraat*

Zoek het pand van Habbekrats op de foto.

35 Wat hebben de Habbekrats en soortgelijke winkels met duurzaamheid te maken?

* Spreek uit als: Beetouwstraat (net als bij Betuwe).
Johannes in de Betouw was een geschiedkundige.

Van Welderenstraat

Zoek het pand op de foto met de 'gouwe piluir'.

Dit restaurant is vegetarisch en ..... (schrijf het woord op). **36**

Mensen die dit voedsel eten, vinden dierenrechten heel belangrijk. Ze eten helemaal **geen dierlijke producten**.

Vegetariërs eten soms wel eens bepaalde soorten dierlijk voedsel. Noem een voorbeeld. **37**

Van Welderenstraat

Dit café is diervriendelijk.

38 Welke huisdieren mogen er naar binnen?

Tweede Walstraat

Zoek de deur op de foto.

Wat betekent de afkorting VOKO op het bordje? 39

Einde van je speurtocht!

De antwoorden staan op
www.openmonumentendagnijmegen.nl

Wil je graag een cijfer?

Tel het aantal goede antwoorden op en deel dat door 3,9.

L
E
U
K

dat je meedeed!

